

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН В ІНТЕРНЕТ ПРОСТОРІ

Досліджено питання щодо здійснення контролю за поширенням інформації мережі Інтернет на опрацювання теорії права, в першу чергу інформаційного права України, а також з огляду на аналіз міжнародного досвіду, підходи до розуміння змісту і структури інформації в інтернет просторі науковцями.

Ключові слова: інтернет, інформаційні технології, телекомунікації, інформація

Исследован вопрос осуществления контроля за распространением информации в сети Интернет на основании теории права, в первую очередь информационного права Украины, а также учитывая анализ международного опыта, подходы к пониманию содержания и структуры информации в интернет пространстве учеными.

Ключевые слова: интернет, информационные технологии, телекоммуникации, информация

In the article explored question in relation to realization of control after distribution of information in a sphere the Internet – technologies on working of theory of right, above all things informative right for Ukraine, and also taking into account the analysis of international experience, approaches to understanding of maintenance and structure of information in the internet space by the workers of researches.

Key words: internet, technologies of informations, telecommunications, information.

Проблемними для України питання є пов'язані з можливістю вільного розповсюдження даних в Інтернеті: Це питання: охорони авторських прав, забезпечення

© ШАШЕНКОВ Ярослав Олегович – здобувач Національного університету державної податкової адміністрації України

інформаційної безпеки, запобігання розповсюдженню недобросовісної або таємної інформації, що створює загрозу для прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а також для національних інтересів, державної безпеки, економічного і фінансового розвитку країни.

У зв'язку з розповсюдженням комп'ютерної обробки даних і передачею їх каналами телекомунікаційних мереж, з'явилися нові питання щодо захисту персональних даних, забезпечення права громадян на отримання інформації з Інтернету, зокрема правової інформації і інформації про діяльність державних органів, запобігання розповсюдженню відомостей, що не відповідають дійсності, зазіхають на честь, гідність громадян або ділову репутацію юридичних осіб (образливих і наклепницьких відомостей), а також пропаганди, направленої на розпалювання національної, і релігійної ворожнечі, з використанням Інтернету, правил електронного документообігу, використання електронного цифрового підпису або зловживання правами, порядок укладення договорів в електронній формі

Однією із головних прогалин законодавства сьогодні, на нашу думку, є відсутність обов'язку особи яка має намір створити веб-сайт надати свої персональні дані (паспортні дані та ін.), для ідентифікації її як власника веб-сайту.

З огляду на простий доступ до мережі Інтернет та швидке зростання кількості її користувачів, на даний момент, актуальним є вирішення питань, пов'язаних із можливостями мережі Інтернет та їх використанням. Такими питаннями, зокрема, щодо вдосконалення організаційно-правового забезпечення поширення інформації мережею Інтернет.

До зазначеної проблеми зверталися провідні вчені – юристи, а саме: В.М. Брижко, В.Д. Гавловський, В.В. Гриценко, М.В. Гуцалюк, В.І. Жуков, Р.А. Калюжний, В.С. Цимбалюк, М.Я. Швець. Ю.А. Агешина, І.Л. Бачило, Ю.М. Батурина, А.Б. Венгерова, А.В. Волокітіна, Е.К. Волчинська, М.М. Кареліна, В.А. Копилов, Б.В. Кристальний, А.П. Курило, Дж. Юелл.

У вітчизняній юридичній науці відносини, що пов'язані з використанням інформації в Інтернеті, на нашу думку, досліджені фрагментарно, з огляду на те, що деякі дослідники присвячували наукові пошуки найбільшого окремих проблемам правової охорони об'єктів авторських прав, доступних користувачам Інтернету. Ознайомлення з роботами вчених у цьому напрямку засвідчує, що їх авторами виявлені, в основному, процесуально-правові проблеми з'ясування і доведення фактів порушення авторських прав при розміщенні інформації в Інтернеті.

Світова практика демократичного державотворення переконує в тому, що право на свободу думки і слова, на вільне виявлення своїх поглядів і переконань є одним з наріжних каменів розбудови демократичної, правової держави і громадянського суспільства. Без свободи слова немає демократії¹.

У резолюції 59 Генеральної Асамблеї ООН зазначено, що «свобода інформації є основним правом людини і критерієм усіх інших свобод».

Конституція України (ст. 34) гарантує кожному право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, на вільне збирання, зберігання, використання і поширення інформації. Це важливе конституційне положення повністю відповідає ст.19 Загальної декларації прав людини та ст.10 Конвенції про захист прав і основних свобод людини.

Україна посідає одне з провідних місць у СНД за кількістю законів, присвячених діяльності мас-медіа і спрямованих на розширення гласності та поінформованості суспільства. За визнанням міжнародних експертів, українське законодав-

ство в галузі інформації дає можливість реалізувати право людини на свободу думки і слова, хоча, звичайно, потребує певних коректив, змін і доповнень².

Основні правила щодо ведення інформаційної діяльності, тобто одержання, використання, поширення та зберігання інформації і захисту прав суб'єктів інформаційних відносин містяться у статтях 32 і 34 Конституції України, а також у Цивільному кодексі України (далі – ЦК), Законах України «Про інформацію», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про телебачення і радіомовлення», «Про інформаційні агентства», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», «Про науково-технічну інформацію», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про захист інформації в інформаційно – телекомунікаційних системах», «Про державну статистику», «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про Національний архівний фонд та архівні установи», «Про державну таємницю», «Про Національну систему конфіденційного зв'язку», «Про банки і банківську діяльність», «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України».

Інтернет як жоден із засобів масової інформації дає можливість реалізувати право вільного збирання, зберігання, використовувannya і поширення інформації. В Інтернеті можна знайти інформацію на будь-яку тему – від медицини до науки і техніки. Є можливість виявити найдокладніший матеріал про усі види мистецтва, масу корисної інформації для студентів і школярів, дані для тих, хто шукає роботу, довідки про відпочинок, розваги, спорт і різні товари. Об'єднання комп'ютерів у мережі, а мереж – у глобальну міжнародну мережу Інтернет дає практично необмежену можливість вільного доступу до накопиченої людством інформації, незалежно від відстані і місця збереження³.

Як показує досвід розвинених країн, за останні роки кількість зафіксованих випадків шахрайства через Інтернет зростає у десятки разів. Водночас законодавче забезпечення Інтернету, у тому числі з метою захисту інтересів держави, повинне мати межу, яку не можна б переступити, аби не зашкодити праву на свободу слова та вільного доступу до інформації. Перш за все Інтернет може бути використаний просто як інструмент для правопорушень загального характеру – наприклад, якщо зловмисник створює веб-сайт для продажу наркотичних засобів чи розповсюдження порнографії або використовує електронну пошту для шапталу. Тут повинні діяти відповідні загальноправові норми, але специфіка Інтернету зумовлюється тим, що з такими злочинами стає важче боротися з огляду на труднощі з відстеження самого зловмисника та його контактів⁴.

Рішенням Апеляційного суду Сент-Луїса у справі за позовом Американської асоціації індустрії звукозапису RIAA проти корпорації Charter Communication, одного з найбільших інтернет-провайдерів США представникам індустрії звукозапису заборонено вимагати в інтернет-провайдерів надання персональних даних про користувачів Інтернету, запідозрених у нелегальному поширенні продукції відомих музичних лейблів.

Звукозаписні компанії стверджували, що 93 клієнти Charter Communications протиправно продали через Інтернет близько 100 тис. файлів з музичними записами. Оскільки вся інформація про підозрюваних обмежується їхніми електронними адресами, RIAA спробувала персоналізувати свої судові позови проти Інтернет-піратів, для чого необхідно було одержати особисті відомості про клієнтів Інтернет-провайдера. Компанія відмовилась надати таку інформацію, а суд погодився, що вимоги RIAA до Charter безпідставні, оскільки: «...роль Інтернет-провайдера обмежується лише переміщенням файлів по мережі».

Інтернет-комерція – це один з видів бізнесу, і тут повинні діяти всі правові норми, що регулюють господарську діяльність. Зокрема, для електронної комерції характерні такі порушення: ведення комерційної діяльності без належної реєстрації (зокрема, здійснення підприємницької діяльності вимагає обов'язкової реєстрації; для розміщення веб-сайту в Інтернеті реєстрація не є необхідною, але такий сайт цілком може бути використаний для комерційної діяльності, а у випадку виникнення ускладнень – моментально знищений); ухилення від сплати податків; шахрайство, обман замовників та інші порушення прав споживачів; незаконні фінансові та валютні операції (зокрема, інтернаціональний характер Інтернету та підвищений рівень анонімності провокують деяких підприємців на незаконну реєстрацію віртуальних підприємств в офшорних зонах, пов'язані з цим перекази коштів за кордон та їх «відмивання» тощо); незаконне використання чужого товарного знака; недобросовісна конкуренція і реклама.

Недостатньо відпрацьованими є правові методи боротьби з такими специфічними для Інтернету явищами, як спам (Спам (англ. *spam*) – масова розсилка кореспонденції рекламного чи іншого характеру людям, які не висловили бажання її одержувати). Передусім термін «спам» стосується рекламних електронних листів.), хоч останнім часом ситуація починає змінюватися на краще, і такі закони приймаються. У ряді країн спам розглядається як серйозне правопорушення, за яке винуватець має принаймні сплатити штраф і може бути притягнений до кримінальної відповідальності.

На мою думку, повинні бути відрегульовані питання, пов'язані з електронним документообігом та електронним цифровим підписом. В США та в Європейському Союзі закон про електронний цифровий підпис діє з кінця 90-х років. Для європейських країн важливе значення має директива ЄС 1999/93/ЄС від 13 грудня 1999 р. «Про політику ЄС щодо електронних підписів».

В Україні діє Закон «Про захист інформації в автоматизованих системах» від 5 липня 1994 р., а також положення про технічний захист інформації в Україні, затверджене Указом Президента №1229 від 27 вересня 1999 р. У Кримінальному Кодексі України передбачені статті 361-363, які об'єднані в окремих розділ: «Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж».

Інтернаціональний характер Інтернет викликає ряд проблем, пов'язаних з застосуванням національних законодавств. Наприклад, якщо ділові партнери живуть в різних країнах і ведуть бізнес через Інтернет, законодавством якої саме країни повинні регулюватися пов'язані з цим аспекти? Якщо громадянин України живе в Нідерландах, зареєстрував підприємство в Австралії, а веб-сайт – у колумбійській зоні, його партнери знаходяться в Таїланді, а сайт використовується для розповсюдження порнографії – за законодавством якої країни він повинен відповідати за вчинений злочин?

Для прикладу, у 1999 р. проти Amazon.com був поданий судовий позов, який звинувачував компанію в продажі забороненої літератури на території Німеччини (в цій країні заборонена книга Гітлера «Майн Камф» та інші нацистські твори). Компанія у запереченні на позов вказала, що клієнти з інших країн, які замовляють книги на її сайті, повинні розглядатися як туристи, які самі відповідають за ввезення книжок до своєї країни.

Таким чином, укладання договору в Інтернеті має транснаціональний характер і потрапляє до сфери міжнародного права. Традиційно для вирішення питань

ня про застосування того чи іншого законодавства береться до уваги місце укладання договору, але в Інтернеті часто не є можливим визначити, на території якої саме країни укладено договір. Тому, якщо в договорі не вказано місце його укладання, таким місцем вважається місце проживання фізичної особи або перебування юридичної особи оферента (того, хто робить пропозицію).

В інформаційному листі Вищого господарського суду України від 28.03.07 №01-8/184 зазначено, що у разі розміщення інформації в мережі Інтернет у вигляді, доступному для публічного ознайомлення, особа, чії права та законні інтереси порушені її поширенням, може подавати відповідні позовні вимоги до власника веб-сайту, на якому розміщена ця інформація. Дані про власника веб-сайту можуть бути витребувані відповідно до вимог статей 30 та 65 ГПК від товариства з обмеженою відповідальністю «Хостмайстер», яке на даний час адмініструє систему реєстрації та обліку доменних назв і адресу українського сегмента мережі Інтернет. Після здійснення заходів, пов'язаних з переделегуванням прав адміністрування, ці функції має здійснювати об'єднання «Український мережевий інформаційний центр»⁶.

Саме тут і постає головна проблема, визначити власника сайту. На сьогодні, при створенні та реєстрації сайту замовник вносить дані на власний розсуд. Існує сайт, який допомагає визначити дані власника сайту (<http://who.is>). З 10 спроб встановити власників різних сайтів ми розуміємо, що у разі коли людина має намір займатися цілком дозволеною(легальною) діяльністю вона вказує свої дані при реєстрації сайту (ім'я, прізвище, адресу, контактний телефон), однак спробував перевірити сайти які займаються забороненою діяльністю, наприклад www.radarix.com (на даний час сайт закритий) встановити власника неможливо оскільки будь-які відомості нього відсутні. Вказаний сайт надавав платні інформаційні послуги (бази даних податкової служби, МВД, БТІ та інших) про фізичних та юридичних осіб України та Росії.

Всупереч потужності Інтернету – або саме внаслідок цієї потужності – уряди багатьох країн намагаються обмежити його використання. Спрямована на обмеження свободи висловлювань в Інтернеті діяльність урядів набуває різноманітних форм.

Так, деякі уряди поставили певні типи висловлювань в Інтернеті поза законом. Кримінальна відповідальність передбачається законами, де заявлена мета – захистити неповнолітніх від певних матеріалів, котрі розглядаються як «шкідливі». Однак, як недавно вирішив Верховний Суд США, вимога, щоб автори Інтернету захистили певну верству населення від своїх матеріалів, у дійсності тотожна тотальній забороні цих матеріалів. Деякі країни вже ввели систему ліцензування, яка вимагає, щоб користувачі Інтернету або провайдери погодилися утримуватись від розповсюдження матеріалів певного характеру або блокувати доступ до таких матеріалів; це є необхідною умовою для того, щоб користуватись Інтернетом або надавати до нього доступ. Китай встановив правила, згідно з якими будь-хто, маючий доступ в Інтернет, зобов'язаний утримуватись від розповсюдження заборонених матеріалів. Сингапурське Бюро Інформації вимагає, щоб усі провайдери, згідно з ліцензією, блокували доступ до зарубіжних сайтів та новинних груп, які визнано шкідливими для національних звичаїв⁷. Деякі уряди зобов'язують на примусове використання фільтруючих, рейтингових або маркуючих зміст приладів. Блокування, фільтрування та маркування інформації можуть перешкодити особам користуватись Інтернетом для обміну інформацією, що сто-

сується спірних або небажаних тем, можуть сприяти формуванню глобальної рейтингової системи, що її хочуть створити деякі уряди. При цьому блокується доступ до цілих інформаційних галузей певного змісту, до галузей або сторінок, де є окреслені ключові слова або ланцюжки символів у адресі; можливий також перезапис первісної інформації, яку надають ведучі інформаційних блоків та провайдери⁸.

На нашу думку, на Інтернет не можна поширювати правила, що розраховані на вже традиційні засоби поширення інформації, як-то телебачення і радіомовлення, оскільки він дозволяє користувачам самостійно здійснювати вибір, контролювати зміст і відсторонювати себе від небажаної інформації, так само як обирають книги за своїми інтересами у публічній бібліотеці. На дорослих користувачів покладається обов'язок керувати вибором і контролювати зміст, який досягає їх дітей. Такі засоби пропонуються в Інтернет як на платній, так і безоплатній основі.

Таким чином, здійснювати державний контроль у мережі Інтернет необхідно, однак межі цього контролю слід чітко окреслити та не допускати будь-яких порушень прав людини та громадянина на право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, на вільне збирання, зберігання, використання і поширення інформації.

Отже, пропоную при підготовці проекту Інформаційного кодексу України (Відповідно до Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки») до нього включити розділи, зокрема, про засади електронної торгівлі, правову охорону прав на зміст комп'ютерних програм, удосконалення захисту прав інтелектуальної власності, в тому числі авторського права при розміщенні та використанні творів у мережі Інтернет, про охорону баз даних, надання органами державної влади та органами місцевого самоврядування юридичним та фізичним особам інформаційних послуг з використанням мережі Інтернет, правила використання всіх видів інформації і комунікаційних технологій в сфері електронної комерції, а також ввести обов'язкову реєстрацію веб-сайтів подібній реєстрації, визначеній у Законі України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб підприємців».

Враховуючи наведене, вирішення питання правового забезпечення поширення інформації мережею Інтернет має бути комплексним, якому обов'язково мають передувати наукові дослідження та вивчення міжнародного досвіду.

1. Е-боротьба в інформаційних війнах та інформаційне право: Монографія; за ред. М.Я. Швеця-К.: НДЦПІ АПрН України, 2007. – 234 с. 2. *Задорожня Л.М., Коваль М.І., Брижко В.М.* Питання вдосконалення законодавства України у сфері інформації: Додаток до наукового журналу «Правова інформатика» / За ред. М.Я. Швеця. – К., 2005. – 31 с. 3. Правове забезпечення інформаційної діяльності в Україні / За заг. ред. Ю.С. Шемшученка, І.С. Чижа. – К., 2006. – 384 с. 4. *Брижко В.М., Цимбалюк В.С., Орехов А.А., Гальченко О.Н.* Е-будущее и информационное право / Под ред. Р.А. Калужного, М.Я. Швеця. – К., «Интеграл». – 2002. – 264 с. 5. *Інформаційний лист* Вищого господарського суду України від 28.03.2007 № 01-8/184/ <http://www.arbitr.gov.ua/news/680/> 6. *Монахов В.Н.* СМІ и интернет: проблемы правового регулирования.– М.: Экопринт, 2003. 7. *Эймор Д.* Электронный бизнес: эволюция и/или революция. – М.: Изд.дом «Вильямс», 2001. – 752 с. 8. AOL Parental Control v. 6.0 www.aol.com, Arlington Custom Browser www.arlington.com.au, Cyber Patrol v. 5.0 www.cyberpatrol.com, Cyber Sentinel v. 2.0 <http://securitysoft.com> .